

Vineta Vaivade,
Liene Valdmane

LATVIEŠU VALODAS AGENTŪRAS BRĪVPIEEJAS IZGLĪTĪBĀS RESURSI. PEDAGOGISKIE PRIEKŠNOSACĪJUMI TĒI IZMANTOŠANAI

Autores piedāvātajā rakstā pievēršas Latviešu valodas aģentūras (LVA) portālam „Māci un mācies latviešu valodu” un tajā ievietotajiem brīvpieejas izglītības resursiem (OER). LVA izstrādātā brīvpieejas

izglītības resursu izveides koncepcija nodrošina izglītības pieejamību un sekmē mūsdienu mācību procesā tik aktuālos nosacījumus: mācību procesa individualizāciju un diferenciaciju, mācīšanās prasmju pilnveidi, mediju kompetenci kā vienu no būtiskākajām prasmēm, patstāvību un līdzdalību mācīšanās procesā.

Atslēgas vārdi: atvērta izglītība, brīvpieejas izglītības resursi, izglītības pieejamība, mācīšanās kompetence, mediju kompetence.

OPEN EDUCATIONAL RESOURCES OF LATVIAN LANGUAGE AGENCY. PEDAGOGICAL PRECONDITIONS FOR THEIR USE

In order to implement the aims of 21st century's education – personal self-determination and self-realization –, it is necessary to unite the traditional education forms and methods with innovative learning technologies and resources. Besides the traditional learning resources, which usually are used under supervision of teacher in joint learning process, also new and innovative resources appear, for example, open educational resources (OER). Together with other factors, they ensure availability of education and promote the current factors of modern learning process: individualization and differentiation of the learning process, development of learning skills, media competence as one the crucial skills, independence and participation in the learning process.

Although it is undeniable, that OER promote the quality of education; however, as polls and researches show, the main attention is paid to the creation and publication of OER, but there is a problem in the assessment of OER quality, purposeful and pedagogically reasoned use (Stacey, 2010).

Latvian Language Agency (LLA) created a portal “Teach and learn Latvian” in 2013, where were placed OER for the Latvian language learning, that are structured in two parts: Teach Latvian and Learn Latvian. By analysing the discussion among teachers, the results of polls and observations in the teaching process, LLA is elaborating a concept on creation of OER, as well ensuring the creation of qualitative content and creation of pedagogically reasoned guidelines.

The aim of article is to characterise the OER, created by LLA, and pedagogical conditions for its use in the context of modern education. The article:

1) deals with the current situation of modern education, that justifies the importance of OER's creation and use;

2) defines the notion and essence of the term OER;

3) characterises the OER, created by LLA;

4) deals with the impacts of OER on the learning process, the problems in the use of OER and reveals the pedagogical pre-conditions for its use.

Keywords: open education, access to education, learning competences, media competence, open educational resources (OER).

20. gs. beigās–21. gs. sākumā pasaulē notiek neatgriezeniskas izmaiņas sabiedrības sociālajā struktūrā, nostiprinās multikulturālisma, plurālisma un globalizācijas idejas, nebijušā apjomā pieaug informācijas plūsma un šo procesu rezultātā mainās attieksme pret zināšanām; dinamiski mainās izglītības virzība, mērķi un saturs. Ir izveidojusies jauna, postmodernās sabiedrības izglītības paradigma, kurai ir jāsekmē brīvas un demokrātiskas personības attīstība, radošas iniciatīvas, patstāvības, konkurētspējas un mobilitātes veidošanās. Izglītība, kas tiek virzīta tikai uz zināšanu ieguvu, ir zaudējusi efektivitāti. Mūsdienu postmoderno sabiedrību raksturo:

1) nepieciešamība nepārtraukti atjaunot zināšanas,

2) jebkuras profesionālās darbības informatizācija (informācijas ieguve ir mūsdienu ražošanas pamats),

3) iespējas saglabāt jebkura veida informāciju, izmantojot arvien jaunas informācijas tehnoloģijas.

Tāpēc šobrīd ir pieprasīta nevis izglītība uz visu mūžu, bet izglītība visa mūža garumā (Тароева 2009). Efektīva zināšanu izmantošana mūsdienās ir pamats ekonomikas izaugsmei (OECD 2007).

Jaunā izglītības paradigma ietver pavisam konkrētas izpausmes:

1) parādās jaunas, netradicionālas mācību vides,

2) mainās mācību procesa subjektu lomas un savstarpējās attiecības,

3) ienāk jauni tehnoloģiskie rīki,

4) ir nepieciešamas prasmes, kompetence strādāt ar jauniem tehnoloģiskajiem rīkiem,

5) nozīmīgs ir patstāvīgs un neatkarīgs mācīšanās process,

6) kā viens no mācīšanās rezultātiem arvien vairāk tiek minēta prasme mācīties.

Būtisks jaunās paradigmas uzdevums ir nodrošināt katram iespējas iegūt **kvalitatīvu izglītību** neatkarīgi no mantiskā un sociālā stāvokļa.

Šajā kontekstā nozīmīga ir ideja, ka pasaules zināšanas pieder visai sabiedrībai un ka tehnoloģijas kopumā un internets īpaši nodrošina iespēju jebkuram indivīdam dalīties ar zināšanām, informāciju, lietot to un veidot savas zināšanas pašam.

Atbilstoši jaunās izglītības paradigmas principiem līdzās tradicionāliem mācību modeļiem rodas jauni, inovatīvi mācību modeļi, pieejas, metodes – konektīvisms, autentiska, autonoma mācīšanās, CLIL (*content and language integrated learning*) u. c., kuri ir saistīti ar pieejamību, individualizāciju, digitalizāciju. Taču Eiropas Komisijas informatīvajā paziņojumā tiek minēti satraucoši dati, kuri var kavēt iepriekšminētos procesus:

1) 63 % deviņgadīgu skolēnu mācās skolās, kurās nav pienācīga digitālā aprīkojuma, ātra platjoslas interneta un augsta savienojamības līmeņa;

2) 50–80 % audzēkņu Eiropas Savienības dalībvalstīs nekad neizmanto digitālas mācību grāmatas, uzdevumu programmatūru, raidījumus (tiešsaisti), simulācijas vai izglītojošas spēles;

3) 70 % skolotāju vēlētos apmeklēt apmācību, lai uzlabotu savas informācijas un komunikācijas tehnoloģiju (IKT) lietošanas prasmes (Eiropas Komisijas informatīvais paziņojums 2013).

Arī OECD vispārpieņemtajos izglītības kvalitātes indikatoros Eiropā īpašu uzmanību veltī izglītības pieejamībai, mācīšanās videi un skolu darbības organizācijai, kas varētu nodrošināt 21. gs. nepieciešamās zināšanas un prasmes (OECD 2007).

Atvērtība un pieejamība ir mūsdienu izglītības mērķis, lai izglītības sistēma ļautu katram indivīdam veidot savu izglītības trajektoriju, nodrošinot iespējas un prasmes izvēlēties, atbalstot patstāvīgu un atbildīgu mācīšanos (Knapper, Cropley 2000; Kroplijs, Raščevska 2004; Klārks 2013). Atvērtību un pieejamību nodrošina:

1) pieejami daudzveidīgi un kvalitatīvi, droši un ticami resursi,

2) pieejamas tehnoloģijas,

3) pietiekama mediju un mācīšanās kompetence,

4) pietiekama pedagoģiskās vadības nodrošināšana.

Nozīmīga loma šo uzdevumu risināšanā ir brīvpieejas izglītības resursiem (OER). Terminu *brīvpieejas izglītības resursi* (lietots arī *atvērtie izglītības resursi* – AIR, *OER* – *open education resources*) ieviesa UNESCO 2002. gadā, definējot, ka *atvērtie izglītības resursi ir mācīšanas, mācīšanās un izziņas materiāli jebkurā formātā, kas atrodas publiskā vidē vai kuriem ir nodrošināta bezmaksas pieeja, to izmantošana un izplatīšana bez ierobežojuma* (UNESCO 2002). OER definīcijas atšķiras, ietverot šaurāku vai plašāku resursu formātu (tikai digitāls vai jebkura formāta izglītības resurss), resursu izstrādes mērķi (radīts speciāli izglītības mērķim vai resurss, kas potenciāli ir izmantojams izglītības procesā), kā arī nosakot dažādu resursu atvērtības līmeni – vai pastāv iespēja to mainīt atbilstoši savām vajadzībām, veidot no moduļiem jaunu materiālu. Diskusijas turpinās arī par termina *atvērts* un termina

resursi izpratni, uzsverot to dažādību. Latvijā pašlaik tiek lietoti divi termini: AIR un brīvpieejas izglītības resursi (OER).

Brīvpieēja – informācijas uzglabāšanas un ieguves metode, kas ļauj tieši vērsties pēc vajadzīgajiem datiem neatkarīgi no to atrašanās vietas datora atmiņā. Rakstā tiek lietots termins *brīvpieejas izglītības resursi* jeb OER.

OER ietver pilnus mācību kursus, moduljus, grāmatas, video, testus, programmas u. c. materiālus, kā arī tehnikas, kas nodrošina izglītības pieejamību. OER ir digitāls saturs (mūzika, attēli, vārdi, animācija), ko autors ir salicis loģiskā struktūrā un brīvi piedāvā to izmantošanai (Hylén 2006). Tādējādi ir redzams, ka OER var būt dažāda apjoma, vispusīga satura vai fokusēts gan viena autora, gan autora kolektīva izziņas materiāls un kritēriji, kas mācību materiālu ļauj definēt kā OER, ir vairāk tehniski un lietotāja iespējās balstīti. Tiek uzsvērta OER nozīme arī plašākā kontekstā – to koncepcijā saplūst formālā un neformālā izglītība, izglītība un plašākas kultūras aktivitātes. OER iemieso filozofisko izpratni par kolektīvismu, altruismu, zināšanu vērtību (OECD 2007).

UNESCO (2002) ir definējusi četras pamatprasības, kas ir jāievēro, lai materiāls atbilstu OER prasībām:

- 1) brīvi pieejams un pārveidojams,
- 2) ātri pielāgojams dažādām mācību vajadzībām,
- 3) piemērots vairākām mērķgrupām,
- 4) veidots izglītības vajadzībām, ne komerciāliem nolūkiem.

OER izveidei un lietojumam paplašinoties un domājot par mērķauditoriju, UNESCO minētās pamatprasības ir papildinātas:

- 1) OER ir brīvi izmantojami, materiālu atkārtota izmantošana nav jāsaskaņo ar materiāla autoru,
- 2) OER ir brīvi izplatāmi,
- 3) OER ir kombinējami ar citiem materiāliem, piemērojami savām vajadzībām, to saturs var būt maināms, papildināms.

Nenoliedzot OER vietu un nozīmi mācību procesā, ir būtiski apzināties arī problēmas, kas ir saistītas ar OER izmantošanu. Ir nepieciešams savienot informācijas tehnoloģiju izmantošanu ar tādu mācību procesu, kurš nodrošina personības attīstību, citiem vārdiem sakot, jautājums ir, kā nodrošināt OER saturisko kvalitāti un to efektīvu un pedagoģiski pamatotu izmantošanu mācību procesā.

2011.–2014. gada laika posmā LVA pasūtītā un Baltic Institute of Social Sciences (BISS) veiktā pētījumā, pedagogu fokusgrupu diskusijās, pārrunās ar skolotājiem, semināros par LVA portāla latviešu valodas apguves platformu „Māci un mācies latviešu valodu”, portāla lietošanas statistikas analizē tika iegūti dati par mediju lietošanas kompetenci, attieksmi pret OER, to izmantošanas paradumiem un problēmām. Pētījumā „Mediju lietošanas kompetence skolotāju un skolēnu mērķa grupā” (BISS 2011) un fokusgrupas diskusijā (20 pedagogu; LU 2013) tika atklāts, ka:

- 1) internetu katru dienu lieto 89 % skolotāju. Visbiežāk lietotie portāli ir skolas

mājas lapa un „E-klase”, tādējādi ir redzams interneta lietojums administratīvos nolūkos;

2) 95 % skolotāju izmanto interneta materiālus, gatavojoties mācību stundām;

3) 67 % skolotāju izmanto interneta materiālus mācību stundu laikā (informācijas meklēšana, video). Taču skolēni sniedz atbildi, ka tikai 11 % skolotāju izmanto interneta materiālus mācību stundās, parādot zināmu plaisu starp skolotāju un skolēnu sniegtajām atbildēm;

4) plašāk interneta materiālus mācību procesā integrē humanitāro un sociālo mācību priekšmetu skolotāji, retāk – dabaszinātņu un eksakto priekšmetu skolotāji.

Pedagogi atzina, ka:

1) ir grūti un laikietilpīgi atrast kvalitatīvus materiālus,

2) materiāli internetā nav strukturēti, neatbilst 40 minūšu stundai,

3) nepietiek zināšanu un prasmju tehnoloģiju izmantošanā,

4) ir bailes no tehnoloģiskām ķibelēm,

5) interneta materiāli bērnus izklaidē, nevis māca,

6) interneta materiālu lietošana mācībās nepamatoti paaugstina skolēnu pašvērtējumu (BISS 2011).

Apkopojot iegūtos datus, OER izmantošanā tika atklātas šādas problēmas:

1) OER ne vienmēr ir izmantojami atbilstoši valsts izglītības standarta prasībām,

2) OER ir citāda mācību secība nekā reālajā mācību procesā,

3) laika trūkums mācību procesā,

4) pedagogiem ir nepietiekamas plānošanas prasmes,

5) mācību process realitātē netiek pietiekami virzīts uz individualizāciju, patstāvību, mācīšanās un mediju kompetences pilnveidi,

6) nav pietiekamas informācijas par OER,

7) nav pietiekamu prasmju lietot IKT,

8) nepietiekama IKT pieejamība.

Lai novērstu identificētās problēmas un sekmētu OER izmantošanu, ir nepieciešams:

1) paaugstināt OER kvalitāti, precīzi apzinoties, kam un kāpēc tiek veidoti mācību un metodiskie materiāli;

2) sekmēt OER pieejamību, nodrošinot to izmantošanas tehnoloģiskos, organizatoriskos, juridiskos aspektus;

3) pilnveidot pedagogu mediju kompetenci;

4) pilnveidot pedagogu kompetenci konkrēti darbā ar OER;

5) paaugstināt pedagoga mācīšanās un skolēnu mācīšanās kompetenci, sekmējot patstāvību, daudzveidību un pētniecisko darbību mācību procesā.

Apkopojot informāciju par OER Eiropā un pasaulē, balstoties uz aptauju, pētījuma „Mediju lietošanas kompetence skolotāju un skolēnu mērķa grupā” (BISS 2011) un fokusgrupas diskusijas rezultātiem, LVA 2013. gadā izveidoja portālu „Māci un mācies latviešu valodu”. OER vietnē ievietotie mācību un metodiskie materiāli atbilst UNESCO (2002) izstrādātajām prasībām, gan nodrošinot brīvu pieeju

resursiem, gan ievērojot mērķgrupu dažādību un vajadzības. Portāls ir izveidots, aptverot divas mērķgrupas – valodas apguvējus un pedagogus (sk. 1. attēlu). Lietotāju skaits mēnesī sasniedz 8000–10 000 lietotāju, un, lai izvērtētu konkrētā OER noderību, tiek nodrošināta atgriezeniskā saite (ar pogu „Izmantoju”). Dati par materiālu izmantošanu tiek analizēti 2–3 reizes gadā, un rezultāti tiek izmantoti jaunu materiālu plānošanā un izveidē.

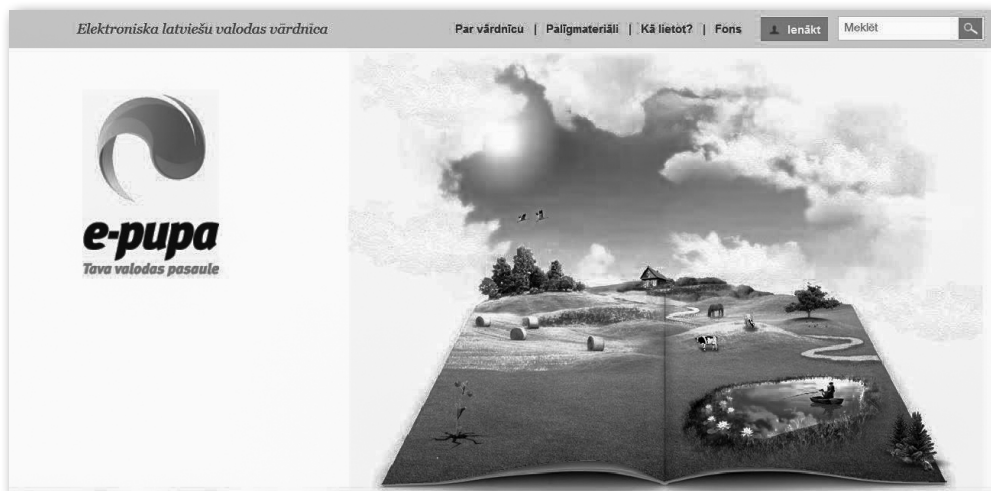

1. attēls. *Portāls „Māci un mācies latviešu valodu”*
Picture 1: *Portal “Teach and learn Latvian”*

Portāla sadaļā „Māci” ir apkopoti un strukturēti metodiskie materiāli skolotājam. Tie ir sagrupēti dažādām mērķauditorijām: pirmskolai, sākumskolai, pamatskolai u. tml. Savukārt sadaļā „Mācies” ir valodas apguves materiāli tiem, kuri mācās latviešu valodu. Portāla struktūra nav stingri noteikta, jo portāls sistemātiski tiek papildināts, tāpēc var rasties vajadzība pēc citāda dalījuma. Mācību un metodisko materiālu meklēšanai ir izveidots interaktīvs „Ceļvedis valodas apguvei” un sadaļa „Aktualitātes”, kurā katru mēnesi tiek publicēti jauno mācību un metodisko materiālu nosaukumi un norādītas saites uz tiem.

Portāla „Māci un mācies latviešu valodu” sadaļās „Māci” un „Mācies” ievietotie materiāli ir apkopoti un strukturēti:

- 1) uzziņu materiāli (interaktīvā vārdnīca „e-Pupa” (sk. 2. attēlu), vārdnīcas, elektronisks pārskats par portālā pieejamajiem materiāliem),
- 2) lekciju, referātu, ziņojumu teksti, prezentācijas par valodas apguves tēmām,
- 3) interaktīvi latviešu valodas mācību kursi (sk. 3. attēlu),
- 4) latviešu valodas apguves mācību programmu paraugi,
- 5) atsevišķi mācību stundu paraugi, mācību un pārbaudes uzdevumi,
- 6) zināšanu un prasmju pārbaudes darbi ar pašnovērtēšanas iespējām (sk. 4. attēlu),
- 7) mācību grāmatas un metodiskie izdevumi,

2. attēls. *Interaktīvā vārdnīca „e-Pupa”*
 Picture 2: *Interactive dictionary “e-Pupa”*

3. attēls. *Interaktīvs latviešu valodas mācību kurss*
 Picture 3: *Interactive Latvian training course*

- 8) audiomateriāli,
- 9) videolekcijas un videonodarbības, videofilmas,
- 10) spēles,
- 11) saites uz citiem interneta resursiem.

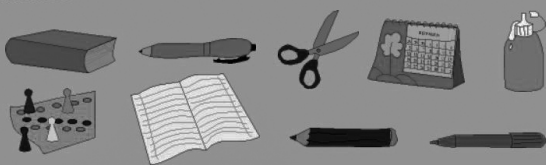
Veidojot LVA OER, tiek domāts par to, vai un kā tie sekmē:

- 1) mācību procesa individualizāciju un diferenciaciju,
- 2) patstāvīgu skolēnu mācību darbību,
- 3) daudzveidīgu informāciju,
- 4) mācību darbības intensifikāciju,
- 5) krāsaināku, daudzveidīgāku, aizraujošāku un emocionālāku mācību vidi,
- 6) pedagoga darba atvieglošanu,
- 7) skolēnu pašvērtējuma prasmes,
- 8) tehnoloģiju lietošanas prasmes.

Izlasī tekstu un atzīmē pareizo atbildi!
Lasīšana A1

Uzdevuma izpildei paredzētas 3 minūtes

6
5
4
3

- **Trešajā plauktā ieliec flomāsteru, zīmuli un pildspalvu!**
- **Otrajā plauktā ieliec šķēres un limi!**
- **Ceturtajā plauktā ieliec burtnīcu!**

4. attēls. *Pārbaudes darbi ar pašnovērtēšanas iespējām*
 Picture 4: *Testing tasks with self-assessment options*

Daudziem uzdevumiem un spēlēm ir apguves līmeņi, kurus skolēni un pieaugušie izvēlas atbilstoši savām spējām un vajadzībām.

Lielākajā daļā mācību materiālu ir iespēja pārbaudīt savas zināšanas un veikt darbu vairākas reizes.

Lai sniegtu atbalstu pedagogam un nodrošinātu materiālu izmantošanas kvalitāti, lielākajai daļai mācību materiālu ir izveidoti metodiskie pielikumi, kuros ir sniegtas rekomendācijas darbā ar tiem. Tiek organizēti arī semināri, kursi, pedagogu meistarklases, lai sekmētu portāla „Māci un mācies latviešu valodu” mācību materiālu izmantošanu mācību procesā. Tādējādi tiek nodrošināta mācību un metodisko materiālu saturiskā kvalitāte un pilnveidotas skolotāju IKT prasmes.

Secinājumi

1. Izglītība, kas ir virzīta tikai uz zināšanu ieguvu, ir zaudējusi efektivitāti.
2. Atbilstoši jaunās izglītības paradigmas principiem līdzās tradicionāliem mācību modeļiem rodas jauni, inovatīvi mācību modeļi, pieejas, metodes, kuri sekmē izglītības pieejamību un atvērtību.

3. Nozīmīgu vietu šo uzdevumu risināšanā ieņem brīvpieejas izglītības resursi (OER).

4. Pedagoģiskajā procesā ir būtiski apzināties arī problēmas, kas ir saistītas ar OER izmantošanu.

5. OER kvalitatīvā izmantošanā ir divas būtiskas problēmas: to izveides tehnoloģisko risinājumu un saturiskās kvalitātes neatbilstība, kā arī efektīva un pedagoģiski pamatota OER izmantošana mācību procesā.

6. Balstoties uz apkopoto informāciju par OER Eiropā un pasaulē, kā arī uz aptauju, pētījuma „Mediju lietošanas kompetence skolotāju un skolēnu mērķa grupā” (BISS 2011) un fokusgrupas diskusijas rezultātiem, LVA 2013. gadā izveidoja portālu „Māci un mācies latviešu valodu”.

7. Lai nodrošinātu portālā ievietoto mācību un metodisko materiālu kvalitāti un izmantošanu, mācību materiāli tiek veidoti kopā ar metodiskām rekomendācijām, notiek semināri, kursi un skolotāju meistarklases mācību materiālu ieviešanā.

8. Iepriekšminētie pasākumi nodrošina OER saturisko kvalitāti un pilnveido skolotāju IKT prasmes.

LITERATŪRA

BISS (2011) – Latviešu valodas aģentūra. Baltic Institute of Social Sciences (2011). Mediju lietošanas kompetence skolēnu un skolotāju mērķa grupā 9. <http://maciummacies.valoda.lv/par-latviesu-valodas-apguvi/petijumi>, sk. 20.12.2014.

Eiropas Komisija. *Open Education Europa*. <http://www.openeducationeuropa.eu/lv/article/No-atv%C4%93rtajiem-izgl%C4%ABt%C4%ABbas-resursiem-uz-atv%C4%93rtaj%C4%81m-izgl%C4%ABt%C4%ABbas-praks%C4%93m>, sk. 20.12.2014. *Eiropas Komisijas informatīvais paziņojums* (2013). europa.eu/rapid/press-release_MEMO-13-813_lv.htm, sk. 11.12.2014.

Hylén, Jan (2006). *Open Educational Resources: Opportunities and Challenges*. <http://www.oecd.org/edu/ceeri/37351085.pdf>, sk. 20.12.2014.

Klārks, Rons (2013). *Nost ar garlaicīgām mācību stundām!* Rīga: Zvaigzne ABC.

Knapper, Christopher K., and Cropley, Arthur J. (2000). Lifelong learning in Higher Education. *International review of Education*, 46. London: Kogan Page.

Kropļijs, Artūrs, Raševska, Malgožata (2004). *Kvalitatīvās pētniecības metodes sociālajās zinībās*. Rīga: RaKa.

OECD (2000). *Education at a Glance: OECD Indicators*. Paris: OECD. www.oecd.org/edu/EAG%202012_e-book_EN_200912.pdf, sk. 20.11.2014.

OECD (2007). *Giving Knowledge for free. The emergence of open educational resources*. http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/education/giving-knowledge-for-free_9789264032125-en#page12, sk.20.12.2014.

Stacey, Paul (2010). *Foundation Funded OER Vs. Tax Payer Funded OER – A Tale Of Two Mandates*. <http://edtechfrontier.com/2010/10/26/foundation-funded-oer-vs-tax-payer-funded-oer-a-tale-of-two-mandates/>, sk. 20.12.2014.

Stacey, Paul (2013). *Government Support for Open Educational Resources: Policy, Funding, and Strategies*. <http://www.irrodl.org/index.php/irrodl/article/view/1537/2481>, sk. 20.12.2014.

The William and Flora Hewlett foundation (2014). <http://www.hewlett.org/programs/education/open-educational-resources>, sk. 20.12.2014.

UNESCO (2002) – <http://www.unesco.org/new/en/communication-and-information/access-to-knowledge/open-educational-resources/>, sk. 20.12.2014.

Тароева, Л. (2009). *Организационно-педагогические условия формирования ключевых компетенции в процессе гуманитарной подготовки студентов*. x-Uni.com/referat/269854, sk. 20.10.2014.